

Předmluvy autorů

1. Marie Koldinská

Autocenzurovaná výpověď o životě renesančního kavalíra

Převažující část deníku zachycuje epochu Rudolfa II., kterou Valdštejn vnímal bezprostředně jako císařův dvořan a zemský úředník, trávící většinu času v hlavním městě království.

Adam mladší z Valdštejna se důkladnější pozorností od historiků nedočkal, avšak k okrajovým postavám své doby nepatřil. Zastával úřad nejvyššího dvorského štolmistra, nejvyššího sudí a nejvyššího hofmistra. Kariéru posléze završil v čele české vlády jako nejvyšší purkrabí.

Adam z Valdštejna je pozoruhodný svou zdánlivou nepozoruhodností – stává se totiž do značné míry ilustrativním příkladem průměrného šlechtice své doby.

Valdštejnův deník se podobá svému autorovi. Nenadchne čtenáře svými myšlenkami, ani skvělým stylem. Je velmi neformální, stručný a připomíná spíše poznámky v dnešním diáři. Toto však má svůj důvod. Valdštejn pro své záznamy používal předtištěné kalendáře, které ho přímo nutily zapisovat pouze ty nejdůležitější informace.

Důvodů, proč si Valdštejn začal vést deník, mohlo být mnoho. Roli ale zajisté hrál čas. Život nabíral rychlejší tempo a čas zemského úředníka se již nedělil na týdny či dny, nýbrž na hodiny. Každá významnější událost bývá ve Valdštejnových denících zapsaná i s hodinovým údajem.

Deníky si psali nejen aristokraté, ale i duchovní a vzdělaní měšťané. Valdštejnovy poznámky se úrovni standardních diářových záznamů té doby nevykají.

Valdštejn se svými formulacemi, které zahrnují jeho pravé pocity a postoje, pojišťuje před situací, kdy by se jeho deník dostal do nepovolaných rukou. Valdštejnova autocenzura vtiskla jeho deníku odosobněné rysy. Nikdy nepřekročil rovinu neutrálních formulací a nesklouzl k výrokům, které by mohli dát najevo, zejména v politických situacích, ke které straně se naklání.

2. Petr Maťa

Svědectví o životě ve zdivočelé době

Valdštejn patřil do generace tzv. bělohorské. To jest generace, která své zkušenosti získávala v klidném rudolfinském období, ale v praktickém životě je čekala úskalí politické nestability, náboženské netolerance a společenských změn.

Adam z Valdštejna proplul úskalím bělohorských událostí, bez velkých nesnází, aniž by se stal objektem nenávisi některého politického uskupení. Naopak na politických proměnách neustále vydělával.

Adamovi z Valdštejna bylo z neznámých důvodů upřeno rozsáhlejší vzdělání, ambice mu však nechyběly.

Valdštejn konvertoval ke katolictví, ale přesto si za manželku vzal protestantku. Postupem času se více a více přálo katolíkům a protestantům ve vysokých funkcích u dvora či v zemské správě ubývalo.

V této době si Valdštejn budoval kariéru a pomalu získával pověst autority, která byla často žádaná ke smířcím jednáním. Svědectví o Adamových úspěšných jednání, rozsuzování různých pří jsou dosti početná.

Stal se osobou, se kterou habsburská diplomacie začala vážně počítat a využívala jej k rozličným poselstvím úředního nebo přímo diplomatického rázu. Valdštejn se nespokojil pouze s vydobytím moci v zemských úřadech, ale chtěl si své postavení vydobýt přímo na císařském dvoře. Stal se dvorským štolmistrem a jako jeden z prvních českých šlechticů tak pronikl mezi čtyřčlennou špičku nejvyšších úředníků dvora.

Valdštejn se zdánlivě vzdával každé riskantní obhajoby vlastního stanoviska. Poukázal na skutečnost, že přijetí Ferdinanda Štýrského za českého krále by mohlo ohrozit stavovská privilegia, když se jeho námitka setkala s neporozuměním, už své stanovisko neobhajoval. Později, když byl vznesen konfiskační nárok na ohromný majetkový komplex Jana Rudolfa Trčky, neučinil pro záchranu majetku svého přítele více, než mu radila obezřetnost. Jakmile zjistil, že si může spálit prsty, dal od celé věci ruce pryč. Valdštejn byl však obratným politikem, který prosazoval své názory, ale pouze pokud nebyly v opozici habsburské politice.

Deník

V době Valdštejna nebylo neobvyklé, psát si vlastní zápisky či udržovat korespondenci mezi velmoži. Chtěli tak tímto zanechat odkaz dalším generacím o svém životě.

Adam z Valdštejna se ve svých denících zmiňuje o všedních záležitostech ze svého života. Nelze si nevšimnout, že většinu řádků věnuje jídlu. Bylo pro něj důležité, s kým ten den jedl, jelikož se takto udržovaly významné sociální styky. Tuto informaci si zapisoval jako první a teprve poté se věnoval dalším událostem uplynulého dne. Časté a bohaté hostiny byly nedílnou součástí tehdejšího života. Většinu svých zápisků věnuje pečlivé evidenci kontaktů s přáteli, příbuznými a důležitými osobami z okruhu panovnického dvora. Stejně tak se ale autor věnuje popisu lovu, her, své lásky ke koním a psům.

Jelikož se z rytířů válečníků stali diplomati, byly tomu přizpůsobené i šlechtické zábavy. Vojenská průprava se stala nekrvavou kratochvílí také pro Adama z Valdštejna, který neopomněl zapsat do deníku, že například „běhal v kroužku“ – to znamená, že jezdec musel v rychlosti na své kopí navléct zavěšený kroužek. Za nejlepší výkony byl poté vyhlášen vítězem soutěže. Za tato vítězství se obvykle dostával věnec od přihlížejících dam či jejich prsten nebo knoflík.

Co se týká lovu, na ten je vyjíždělo obvykle odpoledne společně se psy nebo sokoly. Po něm opět následovala bohatá večeře a hry. Nejčastěji vrhcáby. Jednalo se o novověký hazard, při kterém se hrálo o velké částky.

Jeho deník obsahuje zápisky o bohoslužbách, kterých se Valdštejn také účastnil, či sledování veřejné popravy. Ačkoli prvenství v tomto seznamu stále zaujímaly opulentní hostiny, Valdštejn se věnuje také diplomatickým událostem v Evropě. Zde píše o pohřbu svého syna Pertolta, který v roce 1632 padl v bitvě se Švédy u Lützenu.

Nakonec nelze opomenout, že Adam z Valdštejna zastával funkci nejvyššího purkrabího v čele české zemské vlády u dvora císaře Ferdinanda II. Proto se v jeho denících dočteme o mnohých politických záležitostech jeho doby.

Deník Rudolfínského dvořana jako pramen

Jakožto deník je to pramen osobní povahy. Byl vydán roku 1997 jako výsledek ediční práce Marie Koldinské a Petra Maří. Je možné jej využít jako pramen k dějinám šlechtické každodennosti 16. a 17. Století.

Zmínky o Adamovi mladším z Valdštejna je možno nalézt i v množství starší literatury a pramenech spolu se stručnou charakteristikou jeho osobnosti, ku příkladu:

- Kronika Mladé Boleslavi - zápis měšťana Jiřího Kezelia Bydžovského - starý Čech a upřímný patriot
- Josef Janáček - smířlivý aristokrat, muž kompromisu
- Deník Kryštofa z Lobkovic - dokládá Adamovy diplomatické úspěchy

Až na nepatrné výjimky se originály deníku dochovaly v převážně dobrém stavu.

Příprava edice

Editoři se snažili edici vypracovat tak, aby odpovídala nárokům kladené na vědecké edice a zároveň neodradila laického zájemce. Jelikož originál téměř postrádá interpunkci, tak byly každodenní záznamy rozděleny do větných celků. Ve většině případů byla zachována fonetická kvalita jazyka (např. kderý místo který, líkařství místo lékařství, vosm místo osm...). Hlavní transkripční změny se týkaly hláskových úprav, které byly vesměs přizpůsobeny dnešní podobě. Obecně známé zkratky a drobné písařské omyly byly rozepsány bez upozornění, jiné zásahy do textu vyznačeny hranatou závorkou.

Historické komentáře

Součástí edice jsou i tzv. Historické komentáře. Toto je soupis důležitých historických událostí mezi lety 1602-1633, které se dotýkali Adama mladšího z Valdštejna. Editoři se k nim stručně vyjadřují pro lepší porozumění pozadí Valdštejnova života.

Příklad: Valdštejnovy nároky k panství Konopiště, Sňatek Zdeňka Brtnického z Valdštejna...

Obrazy

V edici nalezneme i obrazy. V oddílu týkající se roku 1602 se nachází kresba Českých Budějovic od F. B. Wenera z roku 1752 a veduta Matouše z díla Topographia Silensiae z roku 1650. Dále zde můžeme najít rytinu z díla F. C. Khevenhüllera Conterfēt Kupfferstich II. zobrazující nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka. V části týkající se roku 1603 se nachází rytina Rudolfa II. od Jiljího Sadelera. Detail z mědirytu Jiljího Sadelera zobrazující

perské poselstvo k císařskému dvoru roku 1604 při prohlídce Vladislavského sálu na Pražském hradě. V deníku můžeme najít mědiryt Jana Jiřího z Leuchtenberka, rytinu Františka z Dietrichštejna, olomouckého arcibiskupa, rytinu Jaroslava Bořita z Martinic, rytinu Ferdinanda II. nebo rytinu nejvyššího kancléře Českého království Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic. Dále je zde rytina zpodobňující slavnostní hostinu při korunovaci Matyáše Habsburského ve Frankfurtu nad Mohanem a mědiryt korunovace Anny Tyrolské českou královnou.

Slovník archaismů

Edice obsahuje i slovník archaismů, který obsahuje i cizí a zkomolená slova. Má poskytnout pouze rámcovou pomůcku pro určení několika desítek výrazů, kterým v dnešní době rozumí jen málokdo.

Pro zajímavost - bosáci znamená františkáni, verbunk - najímání vojska, pštolunk - mzda. profous - úředník vojenské justice

Rejstřík osobních jmen

Rejstřík byl sestaven se zřetelem k nezbytnosti poskytnout alespoň rámcové biografické údaje o desítkách osob, které se objevují na stránkách Valdštejnova deníku. Z hlediska orientace v rejstříku je nezbytné zdůraznit následující zásady

- 1) členové panovnických dynastií a suverénních knížecích rodin byli na rozdíl od řadové šlechty řazeni podle svých křestních jmen
- 2) vdané šlechtičny většinou obdržely v rejstříku místo podle svého přejatého jména
- 3) ne všechny v deníku zmíněné osoby se podařilo přesně identifikovat

Zápis osobního jména v rejstříku vypadá následovně:

Brtnický z Valdštejna, Zdeněk, na Brtnici, Sádku a Moravských Budějovicích (z. 1624), moravský pán, člen moravského direktoria 1619 27-28, 34, 36, 81, 84-85, 276, 351

Rejstřík zeměpisných názvů

Rejstřík obsahuje názvy států, zemí, krajů, míst, řek, hor a dalších geografických reálií, které bezprostředně souvisejí s událostmi, zachycenými ve Valdštejnově deníku.

Věcný rejstřík

Ve věcném rejstříku jsou podchycena především témata, jimž Valdštejn věnoval velkou pozornost a která jsou tedy pro jeho deník charakteristická, například: audience, cestování, církevní řády, jídlo, léno, poselství Adama z Valdštejna, rodina Adama z Valdštejna, sňatek, sněm, soud, vojsko, zasnuby, zprávy o vojenských akcích...

Vypracovali: Jakub Voznica, Johana Rychtecká, Tereza Fusková a Valentýna Novotná